

מאמרי הגות וצפונות כפרד"ס התורה בעמק הפרשה

פרשת שמיני

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ג

שם הפרשה – שם מספר

פרשתנו פרשת שמיני, היא הפרשה היחידה שנקראת על שם מספר. בודאי ישנה משמעות לכך. בפרט שהכתוב יכל לציין את התאריך המדוייק של אותו היום, כפי שנכתב בפרשת פקודי, ולא לכתוב 'ביום השמיני', והשאלה המתבקשת מאליה, שמיני למה? ה'כלי יקר' בתחילת הפרשה, מבאר את מהותו של יום האחד בניסן, יום הקמת המשכן, הנקרא ביחס לשבעת ימי המילואים, היום השמיני. וכה דבריו:
"ויהי ביום השמיני... לפי שהיה יום זה שמיני - דבר זה גרם לו קדושה ביתר שאת. כי כל מספר ז' – חול, ומספר שמיני – קודש, כדעת המדרש,¹ שכל קלוסו של משה היה ב'אז', 'ומאז באתי לדבר בשמך', 'אז ישיר משה...'. כי 'אז' היינו אחד רוכב על ז', והוא להשליט את ה' יתברך על כל ז' כוכבי לכת, ועל כל הנמצאים שנתהוו בז' ימי בראשית. ועל כן נראה להם ה' ביום זה דווקא מצד היותו שמיני, כי מספר זה מיוחד אליו יתברך. וזה טעם הקרבן שאינו מרוצה כי אם מן יום השמיני והלאה, וזה טעם שהמילה שב-ח' דוחה השבת שב-ז' כי הרוחני דוחה הגשמי."²
ולכך נקראת פרשתנו פרשת שמיני, כי כל עבודת הקרבנות היא העלאה מעולמנו הגשמי, לעולם גבוה ורוחני יותר הקשור למספר שמונה, שגם צורתו כלולאה המקשרת את העיגול התחתון עם העיגול העליון. ולכן גם דברים אחרים במקדש ובמשכן סובבים סביב מספר זה, כמו קרנות המזבח, ההזאות ובגדי כהונה.³
את הקשר ההדוק בין הפרשה לספרה שמונה, ניתן לראות בדבר נוסף.

הקריאה המירבית של פרשה בתורה: פרשת שמיני שמונה פעמים

מבין כל פרשות התורה, הפרשה הנקראת הכי הרבה פעמים, היא פרשת שמיני בחוץ לארץ. וזאת בשנים אשר חל פסח בשבת, ואז היא נקראת ב-
א. מנחה לשבת הגדול פרשת צו.
ב. יום שני.
ג. יום חמישי
ד. שבת ויום טוב פסח במנחה.
ה. שבת ושמיני של פסח (אחרון של פסח, כלומר יום טוב שני של גלויות) במנחה.
ו. יום שני

¹ ילקוט שמעוני שמות רמא טו.

² ויש להוסיף מה שכתב השל"ה הקדוש (שבועות - פרק נר מצוה יז):

"ואשרי הזוכה למשנה שיהיו שיתא סדרי משנה שגורים בפיו בעל פה, ואז עושה סולם לנשמה שתעלה למעלה למדרגה קמא, וסימנך משנה אותיות נשמה. ומצאתי כתוב, המשנה היא כתר תורה שבעל פה, ועל ידה נמצא תיקון גדול לארבעה דברים נעלמים מעין כל חי, שכל הגאולות לישראל מתעוררים מלמעלה להאיר ולהוריד כוחם למטה. ראשון ה'מ' של משנה מתקנת וממתקת ה'מ' של לסרבה המשרה שהיא סתומה וחתומה עד קץ הימין, ונפתחת על ידי לימוד המשנה. וה'ש' של משנה מתקנת וממתקת ה'צ' של יצחק שהוא דין הקשה להיות בשין יצחק ישחק, שיהיה לעתיד גיל וששון. לזה מרמז המסורת של צ' יצחק בשי"ן ישחק כאשר מרומז ומבואר ליודעי חן. וה'נ' מקרבת הגאולה וממתקת שער החירות שהוא שער החמשים שהוא שער הגאולה. וה'ה' מרמזת על השכינה שהיא בגלות, ועם הלימוד מוציא אותה מהגלות המר והנמהר".

³ ראה עוד בספר הליקוטים, פרשת בשלח, על סוד ענין 'אז' בכמה פסוקים בתנ"ך.

ז. יום חמישי.

ח. שבת פרשת שמיני. (בארץ פרשת תזריע-טהרות. והמצב חוזר ומתאזן בפרשת בהר-בחוקותי, שבארץ הן נפרדות, ובחוף לארץ מחוברות).

א"ז - אחת למעלה ושבע למטה

מהות המספר שמונה, באה לידי ביטוי במה שמגיע להארה מן העולם העליון, המרוממת את ההנהגה הטבעית שתחת שבעת כוכבי הלכת, להנהגה נסית. וכך היתה כל התהוותו של עם ישראל מעל לשבעים אומות, באופן שאין לו מקום וזמן על פני כדור הארץ. אברהם אבינו ראה שאין לו מקום על פני בימת האנושות, ואינו יכול להוליד, והקדוש ברוך הוא אמר לו: צא מאיצטגנינות שלך, אברם - אינו מוליד, אברהם מוליד,⁴ אתה תביא ילד לעולם בזמן ובגיל שאין כל אדם יכול להוליד. ולכן המתין הקדוש ברוך הוא להקמת המשכן ליום הולדתו של יצחק, המראה שהא פורץ מעבר לגבולות הטבע. וכן שאר העניינים הקשורים לכך, כמו התורה, הנקראת 'תורה אור', ובדברים של מסירות נפש כדוגמת ברית מילה, ומה שהיה אצל החשמונאים, שהחילו את מושג השמונה, להלחם כנגד הטבע, ובנו נדבך נוסף על שבעת ימי הבנין הקיים, והביאו להתחלה של צמיחה מחדש, מעין מה שהיה בכריאת העולם, שהחל לתפקד במתכונתו, לאחר שעברו עליו שבעה ימים. וכן בקרבן לפני שעוברים עליו שבעה ימים תחת אמו, הוא פסול להקרבה ונקרא מחוסר זמן. וכן השלמת האדם ותיקונו להכנס בברית המילה, נעשית רק לאחר שעבר עליו שבוע שלם. וכן ההזאות במשכן ובמקדש מסמלות את רעיון השמונה הבא ומגיע לאחר השבע. מששלמו שבעת הדברים שבטבע, מגיעים לאחד הנוסף העליון שמעל הטבע, כמו אוקטבה חדשה. חינוך המשכן היה מעין התחלת חיים חדשה. וכמו שבשריפת הפרה נמחק העבר של עוון העגל, ומתחילה טהרה חדשה, לכן גם נצטוו אהרן ובניו להתאבל למפרע על נדב ואביהוא, ולא לצאת מפתח אהל מועד בשבעת ימי המילואים,⁵ בלי שידעו על כך, כי אחר כך מתחילים ימי ניסן השמחים ועליהם להקריב את קרבנות הנשיאים וכל קרבן היה כחג בפני עצמו. וכן 'אז ישיר משה' המרמז לתחיית המתים ולימות המשיח, בהם יופיע שוב הגואל הראשון כגואל אחרון בצורה מחודשת עם עולם גבוה ומתוקן יותר.

חזקיה וטיהור בית ה'

בדברי הימים⁶ מסופר על חזקיהו המלך, שגם שמו מתחיל באות ח', שטיהר את בית ה', ושם⁷ כתוב: "וַיִּחַלּוּ בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן לְקֹדֶשׁ וּבַיּוֹם שְׁמוֹנֶה לַחֲדָשׁ בָּאוּ לְאוֹלָם ה' וַיִּקְדְּשׁוּ אֶת בֵּית ה' לְיָמִים שְׁמוֹנֶה וּבַיּוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן פָּלוּ". ומבואר ששמונה ימים לקח להם לקדש את העזרה, ושמונה ימים את ההיכל, מכל הצלמים שאביו של חזקיה, אחז המלך, צייר על הקירות. ויש להבין, כדי למחוק צלמים מן הכתלים דרושים ששה עשר יום?

⁴ שבת קנו, א.

⁵ פירוש בעלי התוספות על בראשית ז, ב: 'כי לימים עוד שבעה'. יש במדרש, שהמתין הקדוש ברוך הוא ז' ימים אחר ק"כ שנים, שבנה נח את התבה לפני המבול, להתאבל על אוכדו של עולם.

ולכן נצטוו אהרן ובניו שלא לצאת מפתח אהל מועד בשבעת ימי המילואים, שהזהירם המקום שלא יצאו מפתח ביתו ז' ימים קודם שריפת בניו, כדי להתאבל עליהם. ושמרו את משמרת ה', כלומר, כך עשה הקדוש ברוך הוא כשהביא את המבול, שהמתין להביאו ז' ימים אחר הזמן שיעד להביא, וכדי להתאבל עליו ככתוב: 'כי לימים עוד שבעה'. וזהו שכתוב בפרשת שמיני, ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה'. כלומר, עתה ידעתי כי מזה אשר צוה ה' ומפתח אהל מועד לא תצאו, לפי שרצה שתתאבל על בניך ז' ימים קודם שריפתן.

⁶ ב פרק כט.

⁷ בפסוק יז.

אלא נראה שהיתה כאן כוונה מכוונת, להתחיל כל שלב חדש בקדושה בשמיני, כעין שהיה במשכן שהוקם ביום השמיני. שם החלו שבעת ימי המילואים מכ"ג בחדש אדר,⁸ והיום השמיני היה באחד בניסן, וכאן החלו את מלאכת הטיהור מתאריך אותו יום מיוחד, באחד בניסן, שבו שרתה השכינה בישראל, ונטל עשר עטרות.⁹

בדרך כלל נקראת פרשת שמיני לאחר חג הפסח, וכך לאחר שיוצאים משביעי של פסח בכמיהה לימות המשיח, קוראים בפרשת שמיני ועוברים מעולם השבע לעולם השמונה. שביעי של פסח ושמיני חג עצרת הם החגים היחידים הנראים בשם מספרים ודוקא מספרים אלו שבע ושמונה, שכן בשמיני חג עצרת הוא יום היחוד של כנסת ישראל עם הקדוש ברוך הוא, ובארץ מסיימים את התורה הנקראת אור, וכך גם בפסח, בעקבות היום השביעי מגיעה פרשת שמיני.

הקשר בין פרשת שמיני לשבת פרה

בשנה פשוטה נקראת פרשת שמיני לאחר שביעי של פסח, וכך יש מעבר מעולם השבע לעולם השמונה הסוגר מעגל של שבע וניצב מעליו, ומזכיר את ימות המשיח, ששמו מסתיים באות ח'. בשנה מעוברת נקראת פרשת שמיני לפני פסח וביחד עם שבת פרה, וישנו קשר בין פרשת שמיני לפרשת פרה.

ענין הפרה אדומה בא לזרזנו על ענין הטהרה שנכין את עצמנו לקרבן פסח. גם פרשת שמיני עוסקת בענין סימני בעלי חיים טהורים, להבדיל בין הטמא ובין הטהור. ככלל, בסמוך לחג הפסח נקראות כל הפרשיות העוסקות בענייני טהרה, כמו הפרשה הבאה אחרי פרשת שמיני, פרשת תזריע, ואחריה פרשת טהרות, וכדאי לעיין בדברי הכלי יקר בתחילת פרשת טהרות, בהרחבה בביאור נפלא על כל המעשה עם הרוכל שקרא ואמר: מי רוצה סם חיים, ומבאר הכל במהלך נפלא.

וכן אחר כך ממשיכים בקדושת הפה, וכמו שרגילים להליץ ולומר: אחרי מות – קדושים אמור! גם לחג הפסח ניתן לקרוא בשם 'חג הפה'. שכן כל ענייני החג ומצוותיו הם מסביב לפה: חמץ ומצה, סיפור יציאת מצרים, שתיית ארבע כוסות, ואחר כך ספירת העומר.

הטעם לכך, כי האות פ', היא צופן גאולת מצרים, והקוד של הגאולה בסוד שני הפהין, הסוד המיוחד שנמסר לשרח בת אשר, ופרה אדומה היא תנאי הכרחי לקיום מצות קרבן פסח. עד היום נעשו תשע פרות אדומות,¹⁰ משנצטוו במצוה זו, עד שחרב הבית בשניה. ראשונה עשה משה, שניה עשה עזרא, ושמעון הצדיק ויוחנן כהן גדול עשו שתיים שתיים, ושביעית שרף אליהו עיני, ושמינית שרף חנמאל המצרי, ותשיעית שרף ישמעאל בן פאבי, ועשירית עתיד לשרוף מלך המשיח במהרה בימינו.

הרמזים שיש בפרה אדומה הם על ענין כפרת חטא העגל, וכמו שכתב רש"י בשם רבי משה הדרשן, ויש עוד הקבלות נוספות במדרשים בין מעשה העגל לענין פרה אדומה.

⁸ תרגום יונתן ויקרא ח, ד.

⁹ מדרש רבה במדבר פרשה יג פסקה ו: ביום הראשון – ביום שהוקם המשכן אינו אומר כאן, אלא ביום הראשון, מהו הראשון - לבריאת עולם, מלמד שאחד בשבת היה. נמצאת אומר עשר עטרות נטל אותו היום, ראשון לבריאת עולם, ראשון לכהונה, ראשון לנשיאות, ראשון לשכינה, שכתוב (שמות כה, ח): 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', ראשון לעבודה, ראשון לברכת כהנים, ראשון לראשי חדשים, ראשון לאיסור במה, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לירידת האש, שכתוב (ויקרא ט, כד): 'וחצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח'. ובספרא פרשת שמיני מכילתא דמילואים: אותו היום נטל י' עטרות. ראשון למעשה בראשית. ראשון לנשיאים. ראשון לכהונה. ראשון לעבודה. ראשון לירידת האש. ראשון לאכילת קדשים. ראשון לאיסור הבמות. ראשון לראשי חדשים. ראשון לשכון שכינה בישראל. ראשון לברך את ישראל.

¹⁰ רבינו בחיי במדבר יט, ב על פי פרה ג, ה ועיין עוד 'לקח טוב'.

אם את טעמן של מצוות איננו יודעים, קל וחומר של מצוה זו שהיא חוקה, ואפילו שלמה המלך כבר אמר עליה¹¹: 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני', וכתב רבינו בחיי: 'והיא רחוקה' - בגימטריה פר"ה אדומ"ה, ונעמוד רק על נקודה אחת של רמז מהרעיון הרמז במצוה נפלאה זו והיא על שורש המילה פרה.

יש בפרשה גם הזכרת עפר הפרה, ואפר הפרה, שגם בהם השורש 'פר'. השורש 'פר' – משמעו ריבוי, כמו פריה ורביה. כל אות שנוסף לשורש זה, יהיה בעל אותה משמעות, כשם שבניגוד לשורש זה, אם נקח את האותיות 'קץ' נקבל מובן של קיצוב וקצה. הטומאה הגדולה ביותר בעולם, היא טומאת מת, ולכן נקראת אבי אבות הטומאה, כי מסמלת חידלון, סוף הדרך, דבר נפסד שנגמר וכלה, כי הגוף הנגוף חוזר ליסוד העפר. חיים פירושו של דבר המשכיות. ולכן יש לקחת דוקא 'מים חיים' שהם נובעים, ולא מי בור. הטומאה הגדולה שבעולם, היא טומאת עבודה זרה, הנקראת 'זבחי מתים'. ברגע שעבדו עבודה זרה, ניתקו את עצמם מהבורא שהוא מקור החיים והחיות.

פרה – פריה ורביה

הפרה נקראת כך, על שם שפרה ורבה, ולכן גם בפרשת אחרי מות אנו מוצאים שהכהן הגדול מביא פר בן בקר, וזהו הקרבן הגדול ביותר ביחס לאיל ועז שהם בהמות דקות מן הצאן. בהקשר לכפרה, נמצא שבדרך כלל הוא נקרא בשם 'פר' ולא בשם 'שור', שהוא מלשון שריר, ונקרא כך כאשר מקריבים אותו לשלמים, או כאשר משמש לחרישה, או כשנוגח, כמו בפרשת משפטים. למעשה שור בן יומו כבר קרוי שור, ואולם פר אינו אלא מגיל שנתים, ויש בזה דיעות שונות כמבואר בתחילת מסכת פרה.

הווה אומר, מהותו של הפר שפרה ורבה, וזו תכלית האדם עלי אדמות, להידמות לבוראו שחפץ להיטיב לזולתו, והוא מקור החיים והחסד. ולכן רשעים בחייהן קרויין מתים,¹² מפני שהם אנוכיים וחושבים רק על עצמם ולא על זולתם. וזה דבר שנגמר בסופו של דבר, כי האנוכיות מפרידה אותנו מהבורא, וכן בינינו זה מזה, וכמו שכתוב במשלי¹³: "לְתַאֲוֶה יִבְקֶשׁ נִפְרָד בְּכָל תּוֹשֵׁבָה יִתְגַּלֵּעַ". בקריאת פרשת פרה אנו לומדים על האם הנושאת באחריות למשוגת בנה, ומכפרת ומקנחת צואתו,¹⁴ ומתגלה כאן הכוח הרוחני שיכול להפך את הלב החמדן, ללב ותון, ולקבל על מנת לתת.

כדי לתקן דבר מה, עלינו להגיע לשורשו. כיון שהעגל בא מן הפרה מגיעים עד השורש, בו שורפים את כל התאוות הגשמיות הגלומות בדם האדום עד כדי עפר ואפר, ובכך יכולים להתחיל בהתחלה חדשה וטהורה.

דומה הדבר לטבילה במקוה של ארבעים סאה, כנגד ארבעים ימי יצירת הולד. כשהאדם טובל הוא מכניס את עצמו להיות מוקף במי החסד, כשם שהיה בעודו עובר במעי אמו מוקף במים דוממים, ואז יוצא שוב לאויר העולם כשהוא טהור.

דבר נוסף יש במים, שהאדם אינו יכול להתקיים שם, וכשכולו בתוך המים כאלו נפסקה חיותו, ובצאתו מן המים מתחדשת שוב.¹⁵

¹¹ קהלת ז, כג.

¹² ברכות חי, ב.

¹³ ית, א.

¹⁴ יומא ב, א.

¹⁵ שם משמואל, שבת תשובה שנת תרע"ב, כתוב: 'מקוה ישראל ה' ואמרו ז"ל (יומא פה, ב), 'מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל'. כ"ק אבי פירש כי גבולות חלק הקדוש ברוך הוא בעולמו, ברואים שבים כיון שהם עולים ליבשה מיד מתים, וכן ברואים שביבשה אינם יכולין לחיות במים, ועל כן הטובל

וכך הקרבנות ואפר הפרה, נותנים אפשרות לצמיחה חדשה המנותקת מהעבר השלילי, ואפשרות ליצירת חיים חדשים.

בין פורים לפסח יש לנו את שבת פרה. השבת היחידה מארבעת השבתות המתחילה באות פ'. ופר"ה בגימטריה עם הכולל פו"ר. בפרה אדומה ישנו מצב של דבר והיפוכו. אפרה של הפרה, מטהר את הטמאים, ומטמא את הטהורים. בו זמנית פועל האפר באופן של ניגוד מוחלט ומחולל דבר והיפוכו, את הטהור הוא מטמא, ואת הטמא הוא מטהר. לכן מצות אפר הפרה הוא חוק נעלם, שגורלו אינו מובן לנו.

בשנה מעוברת חל פסח בסמוך לפרשת אחרי מות, בה מפורטת כל עבודת יום הכיפורים. וכפי שהתבאר שכל עניני עבודת יום הכיפורים גם כן מסביב למספר שמונה, פרשת אחרי מות היא הפרשה היחידה בכל התורה שיש בה פ' פסוקים.

חציין של תיבות בתורה

"וְאֵת שְׁעֵיר הַחַטָּאת דָּרַשׁ דְּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרָף וַיִּקְצָף עַל אֱלֻעָזָר וְעַל אֵיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנוֹתָרִים לְאֹמֶר"¹⁶.

אמרו בתלמוד: ¹⁷ למה הראשונים נקראו סופרים? שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים: אות וא"ו של גחון – חציין של אותיות של ספר תורה. 'דרש דרש' – חציין של תיבות. 'והתגלח' – של פסוקים.

את הכפילות של תיבת 'דרש', פירש מהרש"א, שלפי פשוטו ב' דרישות היו, מפני מה נאכל זה, וזה נשרף, שהיתה דרישה אחת לצד הטהרה, ודרישה שניה לצד הטומאה. ועוד, כי התיבה בחיבור אותיות יש לה משמעות לצד הטהרה, ולצד הטומאה, ולזה רמז בתיבת 'דרש דרש', שהדרש והמכוון של התיבה – שנים הם, אחד לצד הטהרה ואחד לצד הטומאה, שהם שני חלקי התורה.

וביאר 'בן יהודע', שתיבת 'דרש' הראשונה - הוא סוף חצי הראשון של תיבות, ותיבת דרש השניה - הוא ראש חצי השני של התיבות. ואם היה אומר כאן רק תיבה אחת של 'דרש', הייתי חושב שהוא כמו ענין וא"ו דגחון, שהוא אות נפרד יושב בין שני החצאים, כך גם תיבת 'דרש' היא תיבה נפרדת, עומדת בין שני החצאים של התיבות, ובאמת אינו כן, כי מספר התיבות הוא זוגי, והחצאים שוים הם במספרם.

ובמסכת סופרים אמרו, ¹⁸ שיש לכתוב בספר תורה את תיבת 'דרש' הראשונה בסוף שורה, ואת תיבת 'דרש' השניה בתחילת שורה. וביאר 'מגלה עמוקות', ¹⁹ שהטעם בזה להודיע לאדם שאין קץ וחקר לדרשות התורה וסודותיה, וכשהשלים האדם ה'דרש', והוא חושב שכבר השלים ההשגות,

במים, הרי הוא כאילו איבד החיות שהיתה לו מכבר, ומתחיל לחיות חיים חדשים, על כן נטהר, כי איננו אותו האיש עם החיות שמכבר שנטמא, וכמו כן גבולות חלק הקדוש ברוך הוא בעולמו, עליונים למעלה ותחתונים למטה, ולפי זה השב בתשובה שנדבק בהשם יתברך למעלה, הרי נפרד מהחיות שהיתה לו מכבר, ושואב חיים חדשים, על כן נטהר מעוונותיו הקודמים.

¹⁶ ויקרא י, טז.

¹⁷ קידושין ל, א.

¹⁸ פרק ט.

¹⁹ ואתחנן אופן ט.

ובא עד סוף תכונתם, חוזר ומתחיל 'בראשית', לכן מלת 'דרש' שני בתחילת השיטה לאחריה, להודיע שהוא מתחיל בראש.

וכתב רבנו אפרים, דרוש מכאן ודרוש מכאן, אף על פי שדרשו התורה, ודרשו עליה טעמים וסודות אותם דורות שעמדו לפניך, גם אתה דרוש וקבל שכר, ועל זה נאמר: ²⁰ 'סִלְסְלָה וְתָרוּמָמָךְ'.

וכתב החיד"א: ²¹ לקיים דבריו אני אדרוש בה עצמי, שיש לפרש באדם עצמו, דהגם כי מקדם קדמתה דרש בענין ובפסוקים עצמן, עוד יכול לדרוש הוא עצמו חידושים אחרים, וזה על דרך: ²² 'בַּפֶּקֶד זָרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְלָעָרְב אֶל תַּנַּח יְדֶךָ'. אחר זמן מצאתי בספר קדמון כתיבת יד, כי דרש דרש בספר תורה, דרש בסוף שיטה, דרש בתחילת שיטה, כי התורה ארוכה מארץ מדה, ואם יחשב אשר דרש בסוף, יש לו לדעת, כי עדיין לא דרש ההתחלה שהוא בראש שיטה".

בספר "אוצרות התורה", ²³ מובא הסבר וישוב לקושיא שהעסיקה רבים במשך שנים רבות, איך לבאר דברי גמרא זאת, למה נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל אותיות שבתורה, שהיו אומרים: ו' ד' ג' חו"ן חציין של אותיות של ס"ת, דרש דרש חציין של תיבות. והקשו האחרונים הרי תיבת 'המזבח' ²⁴ היא האמצעית שבתורה. ²⁵ הרב יצחק זילבר, ביאר כי כוונת חז"ל לחציין של התיבות הכפולות שבתורה. הרב רייניץ, בדק במחשב ומצא רשימה שפרסם בספרו "קישוטי תורה" ²⁶, שיש פ"ט תיבות כפולות, ודרש דרש הוא באמצען, מ"ד תיבות מכאן, ומ"ד מכאן.

תורת אמת וחזקתה

נראה שיש רמז דוקא בתיבות אלו דרש דרש, שהמכוון הוא לתיבות הצריכות דרישה, ואלו הן התיבות הכפולות שיש לדרוש מדוע נכתבו בכפילות. ולמשל, לגבי שמות אישים, מצאנו במדרש שזהו ביטוי לאהבה מיוחדת, וכל אותם שנכפל שמם במקרא נולדו מהולים. ²⁷ ומדוע החצי מכאן ומכאן דוקא בתיבה 'דרש'? ניתן לדרוש על ולומר: התיבה דרש עולה במספר קטן 9 (9 = 3 + 2 + 4). הספרה תשע כידוע שומרת על עצמה בכפילותה עם כל מספר, ומסמלת את המושג אמת. גם אמ"ת במספר קטן תשע. ולפי זה יש לומר, שהתורה חתמה בחותם אמת את אמצעה בתיבות הכפולות, לומר לך: עד כאן הכל אמת, ומכאן ועד הסוף הכל אמת, אמת מכאן, ואמת מכאן. ידוע שיש רמז לחותם אמת בתחילת התורה בסופי התיבות: 'בראשית ברא אלהים', שהם אותיות אמת, וכן בסיום מעשה בראשית: 'ברא אלהים לעשות'. וכך גם נרמז באמצע התורה בתיבות 'דרש דרש', שהם כאמור במספר קטן אמ"ת, בסיום המחצית האחת אמת, ובתחילת המחצית השנייה אמת, בנקודה המרכזית של הספר.

²⁰ משלי ד, ח.

²¹ נחל קדומים.

²² קהלת יא, ו.

²³ חלק א סוף פרשת וארא עמוד 205.

²⁴ ויקרא ח, כח.

²⁵ ראה על כך גם במאמר הנזכר למעלה של הרב מרגליות, ושם מצויין פסוק טו ולא כח. ואכן בפסוק כח כתוב המזבחה ולא המזבח. אלא שיש בפסוק טו ג' פעמים תיבת המזבח, וצריך עיון איזו משלשתן. ובני יקרי כה"ר יהודה דוד שליט"א, חישב ומצא שתיבת המזבח עולה במספר קטן 26 כמנין שם הוי"ה ב"ה.

²⁶ בני ברק תשנ"א, פרשת שמיני. ומובאת שם בספרו של הרב צוריאל בשינוי קל שמציין שם.

²⁷ מדרש שוחר טוב על תהלים פרק ט.

מעניין גם מספר תיבות הכפולים שיש מכל צד שהם 44 כמנין כפל אותיות התורה (22 X 2 = 44). ואמצען כביכול מבדיל בין ד"ם לד"ם.²⁸

"כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השרץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם".²⁹

החיד"א מביא ב'נחל קדומים' מרבינו אפרים: 'כל הולך על גחון - ויו רבתי, אמצע התורה באותיות. רמז לתורה שנתנה ו' סיון וכו'. ו' ארוכה, שש קצוות, ו' ששת ימי בראשית, ששה אלפים העולם, והכל בזכות ווי' העמודים שבתורה. וכן וי' אריכא כנגד: תורת, עדות, פקודי, מצות, יראת, משפטי. וכן פסוק 'שמע ישראל' ששה תיבות, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד - ו' תיבות.

ומוסיף על דבריו בלשונו המליצית: כי תורה שבכתב היא כנגד ו' של שם המיוחד, וזהו סוד לכתוב ספר תורה 'ווי' העמודים' כידוע. והוא כלול בהעלם בדברי רבינו אפרים ז"ל האמורים. וזאת לפני פירשתי בעניותי דרך רמז ועתה אוסיף קצת, והוא שכתב רבינו האר"י ז"ל, שכל האוכל יותר על צרכו בחול הולך לסטרא אחרא, ומגדיל בשרו בסטרא אחרא, וקל וחומר לעושים משתאות וימיהם כחגים, בזה להם, לעגה להם, כי המשתה - למשטה, והכרס - לקרץ, והגוף - נגוף, והריעים - לרעים, והאהבה - לאיבה, והרצון - לרזון, ויין חמר - כלו מר, והענג - לנגע, והאוכל - למאכלת, ושמחה - לתוגה. ומזה יביא לעריות, והיא נאחז בד' יסודות הסטרא אחרא, ויפגום בגופו נר"ן, נרג"ן מפריד אלוף, אל רחמים מפ"ו, גימטריה אלהים, וישאר דין לבד, כמו שכתב מורינו רבי אברהם גלאנטי ז"ל. ועוד כשחוטא, נכנס הגוף בתוך נר"ן, כי הגוף חומר, וטמאו, ונעשה נרג"ן, ונ"ר מסתלקים, ותשאר הנפש תחת הגוף, ועשה הצורה חומר פגום ונפגם, ואיבה מקלקלת הצורה, ואף אם יוליד בהתר למראה עינים זרעו בו למינהו במחשבת פגול טמא יטמאנו. וזהו שאמר 'כל הולך על גחון' גימטריה בטנ"ו, כי כל מאויו למלא בטנ"ו, והוא הולך למיתה כמו שאמרו ז"ל על 'ונערותיה הולכות', על גחון - בעבור בטנו, ונעשה חלל גימטריה גחון, והיא מסטרא דנחש, שנאמר בו 'על גחונך תלך', וכל הולך על ארבע מחנות סטרא אחרא וד' יסודות טמאים, עד 'כל מרבה רגלים' - כינוי לנשים, כמו שאמרו בזוהר הקדוש,³⁰ שרגל כינוי לאשה ויכשל בעריות. 'לכל שרץ' - בניו ובנותיו, 'לא תאכלום', לא תזדווגו עמהם, אפילו כדת ודין, 'כי שקץ הם' - מהסטרא אחרא רחמנא ליצלן, ונפשם לא מטהרה, 'דמיה"ם - בס', למקור שממנו חוצבו, חוצב' לאבות, לאמותם יאמרו, ומאבות יצאו תולדות, ועל הרוב נמשכים בציר של פגעים, זרע מרעים, ולכן 'לא תאכלום כי שקץ הם', ושומר נפשו ירחק מהם.

²⁸ אלא שבספר "מסורת סייג לתורה", חלק ג' עמוד 1007 ישנם שינויים, וכתב על פי מה שפורסם בבטאון "שמעתין 43" (תמוז תשל"ה) מא. קורמן בשם ר' יצחק זילבר, מדען מבריה"מ שעשה לילות כימים לחקירת הנושא, ושם ברשימה הכוללת מלים כפולות הנגזרות משורש אחד בלבד הביא שיש רק 77 מילים כפולות וחציין הוא 38, ודרש דרש הוא 39. וע"ש בהערות. והדבר טעון בדיקה נוספת עם השואה מדוקדקת, כי ראיתי שהשמיט כמה מילים כפולות.

²⁹ ויקרא יא, מב.

³⁰ וירא קיב, ב, וראש דף קיג.

בין שקץ לשרץ

"וְכָל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים וּבְנֶחָלִים מִכָּל שָׂרֵץ הַיָּמִים וּמִכָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּיָּמִים שָׂקֶץ הֵם לָכֶם."³¹

שנו רבותינו:³² לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, ולא ישא בת עמי הארץ מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ, ועל בנותיהן הוא אומר 'ארור שכב עם כל בהמה'.
ופירש 'בן יהודע', הטעם שקורא לזכר שקץ, ולנקבה שרץ, שמובא בזוהר הקדוש,³³ ק"ר אותיות הנראות בצד הרע.

והקשו והלא בגמרא, אמרו קוף – קדוש, ריש – רשע?
ותרצו, כי אות קוף במילואו מורה על קדוש, העולה כמספר מקו"ם, והוא שמו של הקדוש ברוך הוא, אבל ק' בלא מלוי רומז לסטרא אחרא.
אות ק' הוא מצד פלוני, כי פלוני אותיות ס"מ, חלק הרע שבו, ואותיות א"ל חלק הטוב שבו, ולעתיד יתבער הרע, אותיות ס"מ וישאר בו אותיות א"ל. נמצא הרע של קליפת הזכר אותיות ס"מ מספר ק' בלא מלוי.

אמנם הרע שבשם הנקבה לילית באותיות לילי, שקליפה זו היא יללה ועיקר שמה לילי, ואותיות אלו שהם למ"ד יו"ד למ"ד יו"ד, מספרם קפ"ח, ועם הכולל י"ב אותיות מספרם ר', ולפי זה נמצא הרע של הנקבה הוא ר'.

ולכן עמי הארצות שנבדלו מן הקדושה ופירשו מן התורה קראו להם לזכר שקץ, שץ - ק', ולנקבה שרץ שהוא שץ - ר', כי הזכר דבק בזכר של הקליפה שהרע שלו ק', והנקבה דבקה בנקבה של הקליפה שהרע שלה ר', ובשניהם יש שץ שהוא לשון כריתה,³⁴ גם הזכר נקרא שקץ - מספר איש קטע, והנקבה שרץ - מספר אשה פרד.³⁵

מנין הפסוקים

פרשת שמיני היא הפרשה השלישית מתחילת הספר, ושלישי מספר חביב שבו שרתה השכינה על המשכן. ביתר שאת מוצאים זאת ממנין הפרשה מתחילת התורה שהיא הפרשה הכ"ו ששם ה' נקרא עלינו במשכן.

בפרשה צ"א פסוקים. עבדי"ה סימן. או השם מיכיהו, הדומה גם למנין זה מהמילים בפרשה:³⁶ 'כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֱלֹהֵיכֶם'. המילים 'כי היום' עולות כמנין צ"א, ומרומז כאן כאמור שפרשה זו היא כמנין שם ה' מתחילת התורה ובה ההתגלות של כבוד ה' במשכן, כי ה' נראה אליכם.
מספר זה מבטא את תחילת עבודת המשכן וחינוכו, והקרבת הקרבנות, באים בדרך כלל לכפרה, כמתואר בפרשה.

³¹ ויקרא יא, י.

³² פסחים מט, ב.

³³ פרשת בראשית.

³⁴ כי תרגום (דברים יב, כט): 'כי יכרית ה' אלהיך, הוא א'רי ישצ'י. ועיין שם המשך דבריו.

³⁵ ראה עוד בפירוש הצל"ח, וחתם סופר בביאור דברי הגמרא.

³⁶ ויקרא פרק ט, ד.

בשעה שהקים משה את המשכן, אמר מזמור צ"א בתהלים 'יושב בסתר עליון',³⁷ הנקרא גם 'שיר של פגעים',³⁸ ויש בו את כל האותיות חוץ מהאות ז',³⁹ שהאומרו ניצול ואינו צריך לכלי זין,⁴⁰ והוא מהי"א מזמורים שאמר משה רבינו, וכחמשך למזמור הקודם לו 'תפלה למשה', שבסיומו הפסוק שאמר בהקמת המשכן והתפלל שתשרה השכינה:⁴¹ "וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּונָנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כֹּונָנָה".

המספר צ"א הוא הגימטריה של שילוב שם הוי"ה ואדנות. עשרים ושש, ועוד ששים וחמש, וביחד עולים כמנין הרבה מושגים, כמו: מלאך, אמ"ן, סוכ"ה, וכמנין השם סא"ל, השם הארבעים וחמש מע"ב שמות, כי על ידי הקרבת הקרבנות מסלקים את האות מ' של תיבת מות משם המלאך סמא"ל, וכך מתבטל כוחו.

והענין מתבאר,⁴² שְׁשֵׁשׁ שָׁם, שְׁפָשֶׁה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוּצָה לְהִסְתִּיר וּלְכַסּוֹת אֶת הָאָדָם מִן הַבְּעַל דְּבָר, לְהַצִּיל אוֹתוֹ מִמּוֹת שְׁנֹגְזוֹר עָלָיו, מִסְתִּיר וּמְכַסֶּה אוֹתוֹ בְּשָׁם, וְאֲזִי הַבְּעַל דְּבָר מְשׁוּטָט וּמְחַפֵּשׁ סְבִיבוֹת הָאָדָם, לְבַקֵּשׁ לוֹ מְקוֹם שְׁיֻכַּל לְהַכְנִס תַּחַת הַמְּסָתֵר וְהַמְּכַסֶּה לְהַזִּיק, אֲךָ תַּכְּף כְּשֶׁמְבִיט עָלָיו נִסְתַּלֵּק וְאֵין לוֹ כֹּחַ מְחַמֵּת זֶה הַשָּׁם.

אֲבָל שְׁפָשֶׁחַס וְשָׁלוֹם מוֹצֵא מְקוֹם לְכַנֵּס תַּחַת הַמְּסָתֵר וְהַמְּכַסֶּה לְשַׁלֵּט עַל הָאָדָם, אֲדַרְבָּא מְקַבֵּל עוֹד הַבְּעַל דְּבָר יוֹתֵר כֹּחַ, וְזֶה בְּחִינַת מַה שְׁכָּתוּב בְּזֵהר הַקְּדוֹשׁ: 'שְׂרָאָה פִּינְחָס הַמ"ם שָׁל מוֹת מְשׁוּטָט',⁴³ בְּחִינַת הַסְּמ"ף מ"ם הַמְּשׁוּטָט סְבִיב.

³⁷ ראה שבולי הלקט ענין שבת סימן קכט: ולמה נהגו לומר זה המזמור במוצאי שבת, פירש אחי רבי בנימין נר"ו, לפי מה שאמרו רז"ל במסכת שבועות (טו, ב) שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים, ואומר יושב בסתר עליון, עד כי אתה ה' מחסי. והמזמור הזה אמרו משה רבינו ע"ה בשעה שהקים את המשכן, והתפלל על המזיקין שיכלו מן העולם, וכן מפורש בפסיקתא ד'ויהי ביום כלות', מהו 'ביום כלות' – רבי אלעזר אומר: ביום שכלו המזיקין מן העולם, ומה טעמה 'לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך', מאהלך כלו המזיקין מן העולם. שבועות טו, ב.

³⁸ ראה בסידור התפילה לרוקח (יט תפלה למשה עמוד צח) וז' מחוסר מאלפא ביתא שהרי מתחיל מן יושב בסתר, להכי אין אנו אומרים ויהי נועם כשאינו לנו ז' ימי שבוע למלאכה. עוד כתב שם: (עמוד צט) בפסוק 'אומר לה', שבע תיבות, וכן בפסוק: 'כי הוא יצילך' ז' תיבות. כנגד ז' ימי השבוע שהייתי בוטח בו מצילני. וכן במזמור זה כל אלפא ביתא חוץ מז' שנעלמת, לומר לפי שיש מזיקים שיש להם ז' ראשים, כדאמר בקדושין (כט, ב) דרב אדא בר אהבה, שנכנס לחורבה להתפלל שם, והשתחוה ז' פעמים, עד שנפללו לו ז' קרניו. לכך בברכת השכיבנו ה' אלהינו יש כל אותיות א"ב חוץ מן ז'. ועוד כל ז' ימי השבת ישמרהו.

⁴⁰ אורחות חיים חלק א סדר תפלת מוצאי שבת.

⁴¹ תהלים צ, יז.

⁴² לקוטי המוהר"ן מהדורא קמא סימן ריג. ועיין עוד 'בן איש חי' שנה ראשונה פרשת חקת, שכאשר אומרים בברכת המזון 'פותח את ידך' יש לכוין ראשי תיבות השם הקדוש פא"י, בגימטריה שילוב הוי"ה אדנות, ובסופי תיבות חת"ך שהוא בא"ת ב"ש סא"ל.

⁴³ זוהר פינחס רלז, א:

מאי חמא, חמא את מ' דא דהוה טאס ברקיעא, ודא הוא סימנא דמלאך המות, דבעיא לאתבנא בא"ו ואת ת', מה עבד פנחס מה דהוה מתלבש ביצחק, כדין נטיל ההוא את מ', וחטף ליה, וחבר ליה בהדיה, כיון דחמא מלאך המות, דפנחס חטף ליה להווא מ' בהדיה, מיד תב לאחורא.

מאי טעמא, בגין דכד קני בלביה פנחס, אתלבש ביצחק, ואסתלק למהוי בחושבנא ר"ח, והכי סליק שמיה ר"ח, והכי סליק יצחק, כיון דחמא לאת מ' טאס ברקיעא, חטף ליה, וחבר ליה בהדיה, ואתעביד מיד רמ"ח, הדא הוא דכתיב ויקח רמח בידו.

בגין דאות מ' הוה סימנא קדמא לאדם הראשון, למבני מות על עלמא, בגין דאת דא הוה טאס על רישיה דאדם, בשעתא דכתיב, ותקח מפריו, מ' פריו, והוה מחכא ו"ת, בזמנא דכתיב, ות'אכל, ות'תן, ות'פקחנה, כדין אתבני מות על עלמא.

והשם סא"ל, ויוצא מפסוק: ⁴⁴ 'אתה סתר לי' מראשי תבות, והמם של 'מצר תצרני', בחינת המ"ם, בחינת הסמ"ך, מ"ם המשוטט סביב המכסה והמסתר, לשלט על האדם. ואם, מוצא מקום לשלט, מקבל יותר פח מזה השם, פי נצטרף המ"ם להשם סא"ל, ונעשה צרוף שמו סמאל, על פן צריך להפסיק בין תבות 'אתה סתר לי', לתבת 'מצר', שלא לעשות צרוף שמו, ואזי כששולט על האדם, ומקבל עוד פח מזה, נעשה מהשם, 'סוף אדם למות', ⁴⁵ שהוא ראשי תבות סא"ל. אבל כשמשמין בכת השם, השם מכסה ומסתר, בחינת אתה סתר לי, וגם מצר תצרני ותשמרני. וכן עולה כמנין השם הקדוש פא"י, השם המסוגל לפרנסה, היוצא מראשי תבות פסוק: ⁴⁶ 'פותח את ידיך'. שעל ידי עבודת הקרבנות יורד השפע והפרנסה בריוח לעולם. ⁴⁷

ובכך אפשר לבאר שנתנו סימן של השם עבדיה כסימן לזכור את מנין פסוקי הפרשה, שעל ידי שכלכל את הנביאים במערה בשנות הרעב המשיך שפע מזון וברכה לעולם.

וכך בחג הפסח, ראשי התיבות פס"ח הם שלושת השמות הללו המסוגלים לירידת שפע רב, פא"י, סא"ל, וחת"ך.

והמנין של שלושת השמות הללו 610 ועם הכולל בגימטריה תורה. והם מכסים ומסתירים מפני פגעי הס"מ ופלונית שעולים ביחד כמנין זה. ⁴⁸

ולכן דוקא בפסח אנו מוזהרים מאכילת חמץ המסמל את כח יצר הרע וכוחות הטומאה, והפרשה שלנו עוסקת גם היא בהבדלות מאכילת הדברים הטמאים, כנדרש מאיתנו לקדש את הפה בפסח.

שמות החיות

על כל שמות החיות כתבנו מאמר בפני עצמו.

אתודה נא

- א. איזה דבר יחודי לשמה של פרשתנו ?
שהיא הפרשה היחידה הנושאת שם מספר, והיא נקראת במספר פעמים מירבי עד שמונה פעמים בשנה.
- ב. ציין שם עוף שהוא כשם כלי ?
כוס.
- ג. מצא מכנה משותף בין הפרשה לבין פרשה נוספת ששמה באותיות כשם אחד העופות ?

פנחס הוה חמי ליה השתא ההוא את מ' טאיס על רישיהון דישראל, והאיך חמא ליה, חמא דיוקנא דמ' פתוחה מליא דמא, כיון דחמא ליה, אמר, הא ודאי סימנא דמלאך המות, מיד חטף לה, אדכר עלה שמא מפרש, ונחית להאי את לגביה, ומה דהוה ר"ח, אצטריף רמ"ח, כדין ויקח רמח בידו, ועל דא כתיב מעל בני ישראל. בקנאו את קנאתי, דקני לשמא קדישא, דהוו מחברין ליה ברשו אחרא.

בתוכם, מאי בתוכם, בגין דהוה אזיל ועאל בגו כמה אוכלוסין, כמה רברבן, ומסר גרמיה למותא בינייהו, אבל בתוכם, בתוך מ', בתוך מ' הוה ההוא קנאה דקני.

מאי טעמא מ', בגין דאיהי סימנא דמות, איהי סימנא דמ' מלקיות, איהי סימנא דד' מיתות בית דין. ומתמן סליק ונחית, נחית וסליק, סליק למ', ונחית לד', נחית מד', אינון ד' רוחין, דמתפרשן מגו דכר ונוקבא ממסאבותא, ובגינייהו ד' מיתות בית דין, ומתמן סלקין למ', והיינו מ' סימנא ומאנין דמלאך המות, ודא נטיל פנחס, וקם בתוך מ', ועל דא ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

⁴⁴ תהלים לב, ז.

⁴⁵ ברכות יז, א.

⁴⁶ תהילים קמה, טז: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון".

⁴⁷ ועיין בספר 'תהלה לדוד' לחכם ששון מרדכי שנודך, על הפסוק הזה בהרחבה.

⁴⁸ סמא"ל – 131, לילי"ת – 480 = 611 כמנין תור"ה, המכניעה את כוחם. כמו שאמרו (קידושין ל, ב): אם פגע בכך מנוול זה וכו'.

ראה. שתי הפרשות הללו עוסקות בסימני הטהרה של בעלי חיים.

שמות ספרים מהפרשה

דרש דרש משה - לרבי משה בן יחיאל מיכל ליטר. וכן לרבי משה בן יששכר בריש וינברגר.
מקוה מים - לרבי אהרן בן עזריאל, בעל כפי אהרן. וכן לרבי משה מלכה רבה של פתח תקוה,
ולרב ירמיהו כץ.
חק עולם - לרבי משה הויכמאן.
בית ישראל - לרבי ישראל בן אליעזר בנבנשת, לחפץ חיים ולעוד מחברים רבים.
מדרש יין ושכר - לרבי יצחק קופלוביץ.

מקום השבת

כשהפרשה חלה בשבת הראשונה שלאחר חג הפסח, נוהגים לנגן במקום ראשט או חוסיני. (חוסין
בערבית יפה, על יופי המשכן).
ובשנה מעוברת כשחל ראש חודש ניסן בפרשת תזריע שאז מנגנים בביאת, יש נוהגים לנגן בנהוונד
המינורי בגלל מיתת בני אהרן.